

MAAN, IK KOM ERAAN

PAGINA 1

“Maan, ik kom eraan” is een ruimtevaart lespakket dat speciaal voor de onderbouw van het basisonderwijs door Space Expo in Noordwijk is ontwikkeld. Het thema ruimtevaart spreekt kinderen altijd enorm tot de verbeelding en is veel omvattend. In dit lespakket komen verschillende vakken en werkvormen aan bod, waardoor een gevarieerde lesreeks te geven is.

Bij elke les staan naast de inhoud en vorm ook de kerndoelen vermeld. Omdat elke groep weer anders is, zijn de lessen en activiteiten zo opgesteld dat hieruit een keuze kan worden gemaakt. Een aantal lessen zijn echter wel met elkaar verbonden en vormen een afgerond geheel. Dit staat zowel bij de inhoudsopgave als de specifieke lessen aangegeven. Alle andere lessen staan op zichzelf en zijn naar inzicht van de leerkracht in willekeurige volgorde te geven of kunnen naar believen worden overgeslagen. Het staat de leerkracht uiteraard vrij om lessen aan te passen aan de eigen situatie.

Hieronder treft u de inhoudsopgave en een korte beschrijving per les, zodat u alvast een beeld krijgt van de soorten lessen.

VERTELTADEL

De verteltafel is een bestaande methode waar u wellicht al bekend mee bent. Voor het thema ruimte is de verteltafel ook zeer geschikt. U start het thema door een prentenboek voor te lezen en er met de klas een verteltafel van te maken. Voor boekentips binnen het thema verwijzen wij u naar de boekentips die bij de les vermeld zijn.

MUZIEK: KLANKVERHAAL

Een klankverhaal is een verhaal waarin de geluiden door de leerlingen worden nagebootst. Deze les komt compleet met een kort verhaal, maar u kunt ook een prentenboek gebruiken.

WERELDORIËNTATIE: SCHADUWEN

De wereld zit vol schaduwen, maar in het heelal is het veelal donker. Deze les is bedoeld als opstapje naar de les Dag en Nacht, waarin ook de fasen van de maan aan bod komen. De les begint met een korte demonstratie in de kring, waarna de leerlingen gaan onderzoeken hoe schaduwen ontstaan. Als afsluiting of verwerking kunt u het werkblad gebruiken, waarbij de leerlingen de schaduwen van voorwerpen moeten vinden. Van dit werkblad bestaat een makkelijke en een moeilijke versie, voor respectievelijk groep 1 en groep 2.

WERELDORIËNTATIE: DAG EN NACHT

Deze les is het best uit te voeren na de les over schaduwen. Waarom wordt het elke dag donker? En natuurlijk ook weer licht? Deze vraag staat centraal in deze les. De kinderen krijgen in de kring een korte demonstratie van hoe dag en nacht nu eigenlijk ontstaan.

RUIMTELIJK INZICHT: WAT IS ER HOGER?

Deze les combineert ruimtelijk inzicht en begrippentaal. U bespreekt met de leerlingen hoogte, en maakt door kleine stapjes duidelijk dat sterren héél hoog staan. De les kan afgesloten worden door het maken van het werkblad.

MAAN, IK KOM ERAAN

PAGINA 2

BEWEGING: DANS

De dans die hier uitgevoerd wordt stelt de fasen van de maan voor en wordt door de groep verbeeld. U kunt hiervoor zelf muziek uitkiezen.

WERKBLADEN

Naast de werkbladen bij de lessen 'Wat is er hoger' en 'Schaduwen', treft u ook nog een telwerkblad voor groep 1-2 aan, een telwerkblad voor groep 2-3 en een letterwerkblad voor beginnende lezers. Alle werkbladen zijn natuurlijk geïllustreerd met ruimtevaartplaatjes.

LESSUGGESTIES

De lessen die Space Expo u aanbiedt, zijn maar een greep uit de mogelijkheden die het thema ruimtevaart kan bieden. Voor verdere ideeën kunt u ook eens kijken bij de lessuggesties, waar ook prentenboekentips in verwerkt staan.

Wij wensen u en uw leerlingen veel plezier bij de uitvoering van dit thema!

**DOELEN
VORM**

Verhalen navertellen, samenwerken, luisteren.
Door middel van het naspelen van een prentenboek de taalontwikkeling stimuleren.

BENODIGDHEDEN

Prentenboek, een hoek in de klas, en diverse voorwerpen die in het boek voorkomen.

KERNDOELEN**TAAL:**

de leerlingen kunnen de inhoud en de bedoeling van wat er tegen hen gezegd wordt begrijpen;

SPELVAARDIGHEID:

de leerlingen kunnen op basis van informatie over rollen, situatie en verhaalelementen al improviserend een spel spelen. Tevens kunnen ze bij spel bewust gebruik maken van stem, taal, houding, beweging en mimiek.

WAT IS EEN VERTELTAfel

Een door kinderen en leerkracht ingerichte tafel met daarop voorwerpen waarmee de kinderen al handelend een verhaal kunnen (na)spelen en (na)vertellen. De verteltafel is zeer geschikt bij het werken met (prenten)boeken in de onderbouw en kan ook als uitgangspunt gebruikt worden voor een kringgesprek of een gesprek in de kleine groep.

TOELICHTING

Werken met de verteltafel stimuleert de taalontwikkeling van kinderen, vooral ook van meertalige kinderen (zie ook: De voeten van de kip schminken, Bacchini e.a., 1998). Het spel met de verteltafel biedt ook veel mogelijkheden voor functionele lees- en schrijfactiviteiten.

Een verteltafel kan blijven staan in de groep, zodat kinderen er ook zelf mee kunnen spelen, nadat het verhaal door de leerkracht samen met de kinderen is uitgebeeld. Het is belangrijk dat de verteltafel niet te hoog is, zodat kinderen er bovenop kunnen kijken. Op een verteltafel kan het verhaal worden uitgebreid. Kinderen kunnen ook hun eigen voorwerpen of knuffels meenemen. Of ze kunnen zelf worden gemaakt.

Bron: <http://www.taalsite.nl/lexicon/Verteltafel/>

Zie ook: <http://proto.thinkquest.nl/%7Eklbo27/> Hier staan een aantal voorbeeldlessen met foto's.

DE VOORBEREIDINGEN

De voorbereidingen die u als leerkracht moet treffen zijn als volgt:

- Prentenboek uitkiezen;
- Tafel vrijmaken en plaatsen in een hoek waar minimaal 2 kinderen kunnen werken;
- Maak kopieën van de prenten uit het boek;
- Spreek de tekst van het boek in op een bandje.

VERTELTAfel

PAGINA 2

Kies een prentenboek uit en lees het voor. Vertel na het voorlezen dat we het boek ook kunnen naspelen. Bespreek op wat voor manieren dit kan. Stuur het gesprek naar de verteltafel. Overleg wat er nodig is om zo'n tafel in te richten. Wie heeft er iets thuis en kan het meenemen? Maak op een bord of een groot vel papier een lijstje met de benodigdheden en de namen van de kinderen die het meenemen. Voor de kinderen is het handig als u het voorwerp ook tekent, zodat ze het herkennen. Hang het vel op bij de deur zodat ook de ouders zien wat hun kind mee moet nemen.

Sommige dingen zal u moeten maken, zoals bijvoorbeeld een achtergrond. Het is handig om ook een lijstje op te hangen met dingen die gemaakt moeten worden. Dan kunt u dagelijks de voortgang bespreken. Betrek de kinderen hierbij, en zorg dat ze zelf de voorwerpen maken.

Als de tafel klaar is, leest u het boek weer voor en laat twee leerlingen het uitbeelden met de voorwerpen. Indien het mogelijk is, laat u een klein groepje toekijken zodat ze weten wat de bedoeling is. Na het een keer samen gedaan te hebben, laat u de kinderen het zelf doen m.b.v. het cassettebandje. De uitdaging is om de leerlingen het verhaal uiteindelijk zelf na te laten vertellen. Laat de kinderen ook vrij in hun spel, zodat ze zelf bijvoorbeeld een verhaal kunnen verzinnen.

TIPS

- Voor het thema ruimtevaart, en specifiek het project 'Maan, ik kom eraan' raden wij aan één van de volgende prentenboeken te gebruiken:
 - Meneer Big gaat naar de maan – Gitte Spee
 - Ik wil de maan – Jonathan Emmett
 - Hallo aarde, hier Sterre – Simon Puttock

Deze prentenboeken zijn aansprekend en makkelijk te realiseren. De attributen die nodig zijn voor de verteltafel zijn allemaal eenvoudig te maken. Het bedenken, maken en meenemen van attributen moet zoveel mogelijk in samenspraak met de leerlingen gaan. Dit bevordert de betrokkenheid.

- Als u het prentenboek voor het eerst heeft voorgelezen, en het idee van de verteltafel heeft besproken, bent u al aardig lang bezig geweest in de kring. Misschien is het daarom verstandig om op een ander tijdstip (bijv. 's middags) met de leerlingen te bespreken wat er nodig is voor de verteltafel. Bespreek eerst weer de tafel, lees dan het boek weer voor, en bespreek bij elke bladzijde of er iets nieuws is aan voorwerpen wat er nodig is. Laat evt. een paar leerlingen de benodigdheden 'opschrijven' (tekenen). Op een groot vel met vakjes. Dit vel kunt u dan meteen gebruiken om te noteren wie wat meeneemt of maakt.
- Om het project levend te houden bij de leerlingen, is het van belang dat de verteltafel binnen een week gebruiksklaar is. Bespreek ook dagelijks de voortgang van de tafel. Het is jammer als het enthousiasme van de leerlingen wegzakt voordat ze met de tafel hebben kunnen werken.
- Voor het navertellen van het verhaal hebben de leerlingen visuele ondersteuning nodig d.m.v. de prenten uit het boek. Daarom zijn kopieën nodig, die bij de tafel aan een waslijn worden gehangen, of in een vertelkastje* worden geschoven. Een kleurenkopie is prijzig, maar wel de moeite waard. Als u de kopieën lamineert kunt u ze later nog eens gebruiken. Een andere optie is om de prenten in te scannen en te printen met een kleurenprinter. Dit is misschien wat goedkoper. Mocht u toch zwart wit kopieën maken, zorg dan dat de kopieën licht zijn, en laat ze inkleuren door de leerlingen. Het prentenboek zelf ervoor gebruiken is niet verstandig, want het gaat snel stuk. Mocht u dit toch doen, dan is een kookboekstandaard een goed hulpmiddel om het boek neer te zetten.

- Als u een prentenboek voor een verteltafel uitkiest, is het van belang dat het een voor kinderen relatief makkelijk te onthouden verhaal is. Het is immers de bedoeling dat de leerlingen er zelf mee aan de slag gaan, zodat u als leerkracht de handen vrij heeft.
- Voor de auditieve ondersteuning raden wij aan de tekst op een bandje op te nemen. Dit geeft vooral de jongste kleuters iets meer houvast. Cassettebandjes zijn echter wel een verouderd medium. De kans bestaat dat u in de klas geen cassette recorder meer heeft. U zou dan op uw pc de tekst in stukjes in kunnen spreken. Bij de meeste versies van Windows is een geluidsrecorder bijgeleverd. Deze kunt u vinden onder: start – bureau accessoires – entertainment - geluidsrecorder. U kunt hier in kleine stukjes van maximaal 60 seconden per stukje de tekst inspreken. Deze stukjes worden als wave-bestand op de pc opgeslagen. Deze bestanden kunt u vervolgens op een cd branden en afspelen.

* Een vertelkastje (= Kamishibai) is een houten verteltheater van 40x50 cm. dat oorspronkelijk uit Japan stamt. Sommige bibliotheken lenen dit soort kastjes uit aan scholen. Als u handig bent, of een handige ouder hebt, zou u er zelf een kunnen maken. Er zijn op internet werkbeschrijvingen te vinden.

DOEL	Geluiden maken, samenwerken, luisteren.
VORM	Door middel van geluiden een verhaal uitbeelden
BENODIGDHEDEN	Materialen die geluiden kunnen maken
LOCATIE	Kring
KERNDOELEN	TAAL: de leerlingen kunnen de inhoud en de bedoeling van wat er tegen hen gezegd wordt begrijpen; SPELVAARDIGHEID: de leerlingen kunnen op basis van informatie over rollen, situatie en verhaalelementen al improviserend een spel spelen. Tevens kunnen ze bij spel bewust gebruik maken van stem, taal, houding, beweging en mimiek.

Een klankverhaal is een verhaal waarin de geluiden die er in voorkomen worden uitgevoerd door de leerlingen. Hiervoor kun je muziekinstrumenten gebruiken, maar vaak kun je met de stem of het lichaam de geluiden ook nabootsen. Wees hier fantasievol in, en laat de kinderen zelf bedenken hoe een geluid klinkt, en hoe je dat goed na kunt doen.

VOORBEREIDING

Leg een aantal dingen klaar waarvan u denkt dat de geluiden die het maakt, passen in het verhaal. Dit geeft de leerlingen ideeën.

WERKWIJZE

Lees eerst het verhaal gewoon voor. Vertel na het voorlezen dat er een heleboel geluiden in het verhaal zitten. Het verhaal kan dus ook met geluiden verteld worden. Laat een voorbeeld horen. Loop het verhaal door en bespreek welke geluiden er in het verhaal zitten en hoe je die kunt uitbeelden. Als een kind een goed idee heeft, geef je dat geluid aan het kind. Zorg ervoor dat elk kind iets te doen heeft, al is het met meerdere kinderen tegelijk. Sommige geluiden zijn leuk om met de hele klas tegelijk te doen.

EEN PAAR SUGGESTIES VOOR GELUIDEN

Astronaut op het trapje = lopen met voeten
 Raket deur dicht = kind doet de deur dicht
 Sleutel in het slot = ratelstok
 Gordel om = klikken met de tong
 Starten van motor = stem
 Lancering aftellen = stem met z'n allen

KLANKVERHAAL

PAGINA 2

Ga je mee op reis? We gaan vandaag naar de maan! De maan is heel ver weg, dus lopend kunnen we er niet komen. We vliegen met een raket naar de maan, spannend hé. Zullen we maar vertrekken?

Eerst moeten we het trapje op klimmen. We stappen naar binnen. Zo, nu nog de deur dicht van de raket. Binnen is het muistil. We gaan zitten in de astronautenstoel. De sleutel gaat in het contact en ho... we vergeten iets. Wat zijn we vergeten, wie weet het? Inderdaad, de gordel moet nog om. Doe allemaal je gordel maar om. Klik, zo, die zit vast. Nu kunnen we de motor starten.

Draai de sleutel maar om, en de motor start. De raket gaat trillen, je tanden gaan er van klapperen. De motor gaat steeds harder. En zoef, weg gaan we. Zullen we nog even zwaaien? Roep maar: dag, tot morgen!

In de ruimte is het stil, je hoort alleen de motor zoemen. De aarde wordt steeds kleiner. Zie je dat? En de maan die komt steeds dichterbij en lijkt wel groter te worden! Als we op de maan willen lopen, moeten we ons ruimtepak aantrekken. Laten we dat maar alvast doen!

Zo eerst de benen erin, en dan de armen, en dan de rits dicht. Goed zo! Nu de ruimtelaarzen aan, en daar ook de rits van dicht. En nu nog de helm op, en vergeet niet de klep van de helm dicht te doen. Als je in een helm praat klinkt dat raar, alsof je door een raam heen praat.

Ojee, jongens, let op, we vliegen bijna de maan voorbij! We moeten gaan landen. We geven wat minder gas en de herrie van de motor wordt ook minder. De landingspoten ploffen langzaam op het maangrond. En stil staan we.

Gaan jullie mee wandelen op de maan!

DOEL	Ruimtelijke oriëntatie, begrip van licht en donker
VORM	Uitleg door leerkracht met proefje
BENODIGDHEDEN	Stoepkrijt, een felle (bouw)lamp of zaklantaarn, een wit laken (indien de activiteit binnen plaatsvindt, heeft u ook een groot stuk papier nodig).
KERNDOELEN	REKENEN: - de leerlingen kunnen eenvoudige verbanden, regels, patronen en structuren opsporen; - de leerlingen kunnen schaduwbeelden verklaren, figuren samenstellen etc. NATUURONDERWIJS: DOMEIN MATERIALEN EN VERSCHIJNSELEN: - de leerlingen weten dat de aarde deel uitmaakt van ons zonnestelsel en met andere planeten een baan beschrijft rond de zon. Ze kunnen met behulp van deze informatie enkele natuurverschijnselen verklaren, waaronder in elk geval; het dag-/nachtritme en het wisselen van de seizoenen.

Deze les is bedoeld als opstapje voor de uitleg van andere lessen die met de ruimte te maken hebben, zoals waarom de maan steeds groter en kleiner wordt en uitleg van dag en nacht.

INTRODUCTIE

Schaduwen zijn rare dingen, ze lopen altijd met je mee. Soms zijn ze lang en soms zijn ze kort. Maar waar komen schaduwen nu eigenlijk door? Laat de kinderen uitleggen waarom zij denken dat dit is.

UITWERKING

Door het gebruik van de lamp kunt u duidelijk maken hoe schaduwen komen: namelijk doordat iets in de weg van het licht staat. Een spel dat de meeste kinderen wel kennen is met je handen beesten op de muur nadoen. Dit kan met het witte laken ook geïllustreerd worden.

De zon is ook een lamp, en daarom heb je buiten ook schaduwen. De boom heeft veel schaduw, het klimrek al wat minder, en jij en ik nog minder.

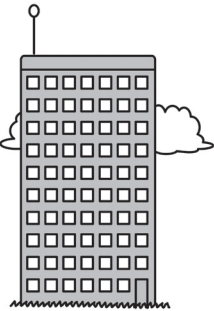
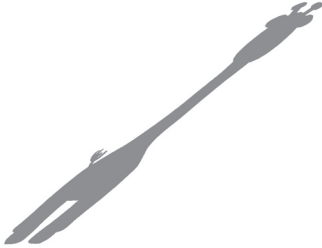
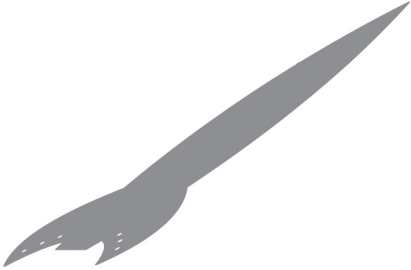
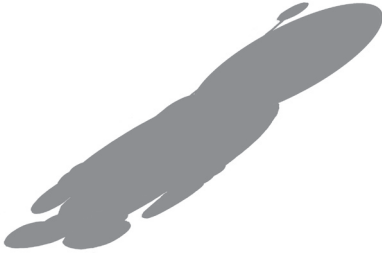
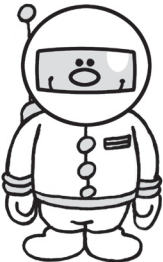
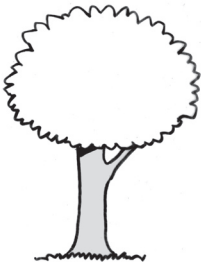
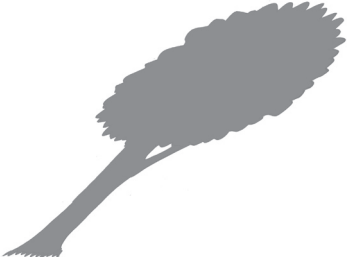
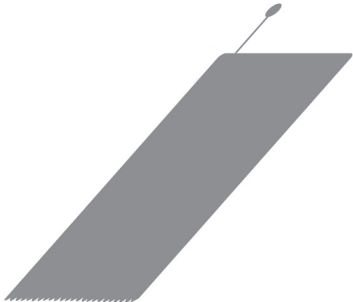
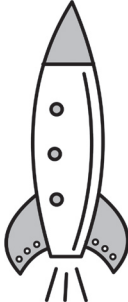
Als de zon schijnt is het leuk om met de kinderen naar buiten te gaan en om hun schaduw om te trekken met stoepkrijt. Als u dit 's ochtends doet is de schaduw lang. Doet u het 's middags nog eens dan is de schaduw verplaatst met de klok mee, en ook is de schaduw korter geworden. Dit komt omdat de zon 's middags hoger staat. Dit is een goede manier om uit te leggen aan de kinderen dat de aarde beweegt, en dat de zon dus steeds ergens anders staat.

TIPS

- Wanneer het weer het niet toestaat om buiten te illustreren hoe de aarde draait, kunt u het deels simuleren door de lamp hoger en lager te houden.
- Het prentenboek *De schaduw van Jan* van Harrie Geelen is een leuk boek dat aansluit op deze les.
- Een nuttige illustratie kunt u vinden op de site van schooltv: <http://beeldband.schooltv.nl>. Hier staat een clipje op die het bovenstaande uitlegt d.m.v. animaties. Het clipje is getiteld: *Schaduwen tekenen*.

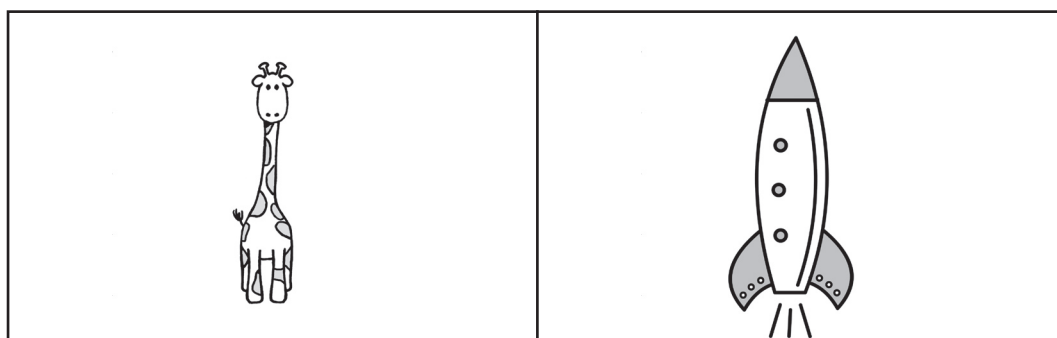
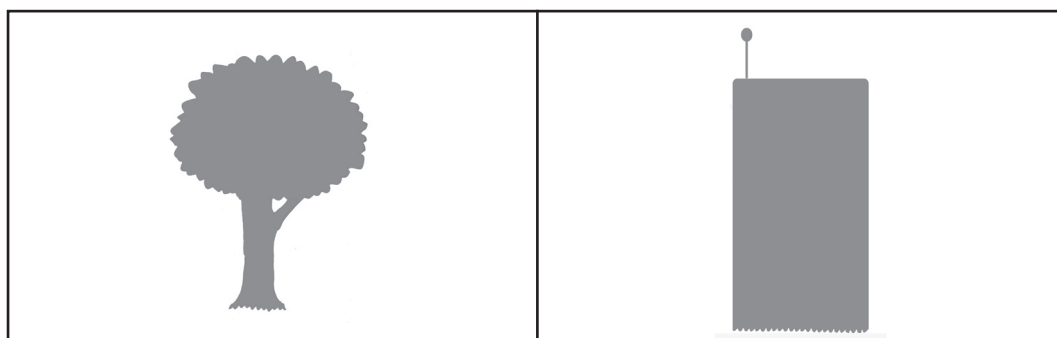
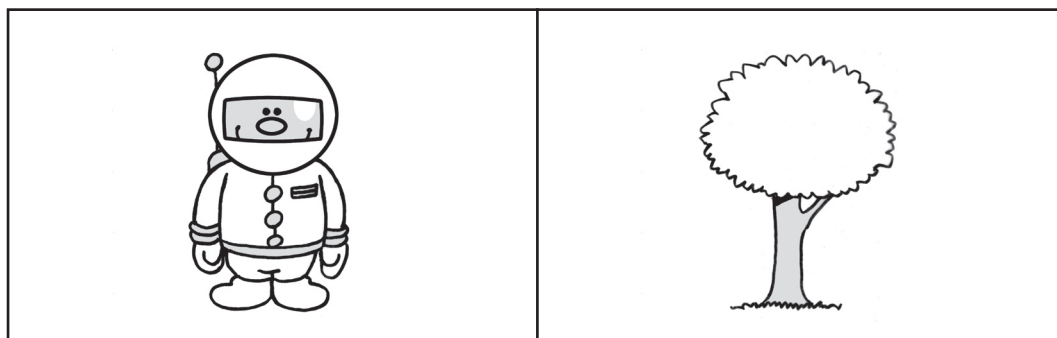
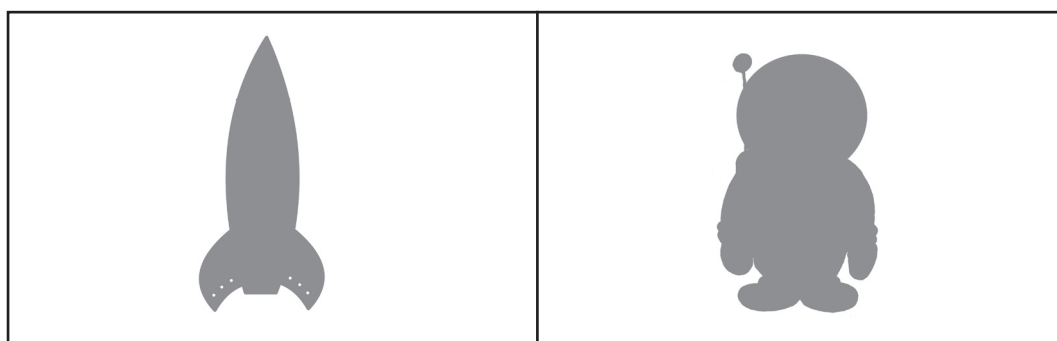
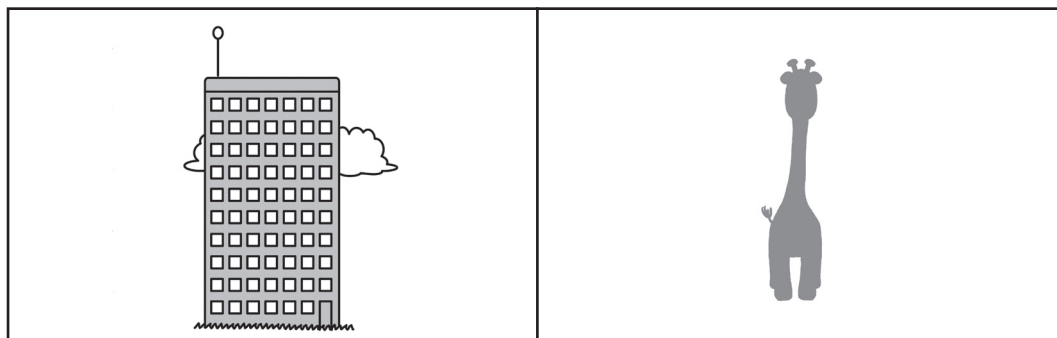
SCHADUWEN

WERKBLAD – MOEILIJKE VERSIE

SCHADUWEN

WERKBLAD – MAKKELIJKE VERSIE

DAG EN NACHT

DOEL

VORM

BENODIGDHEDEN

KERNDOELEN

Ruimtelijke oriëntatie, begrip van licht en donker

Uitleg door leerkracht met proefje

Een felle (bouw)lamp of zaklantaarn, 2 ballen, een groot zwart vel papier

REKENEN:

- de leerlingen kunnen eenvoudige verbanden, regels, patronen en structuren opsporen;
- de leerlingen kunnen schaduwbeelden verklaren, figuren samenstellen etc.

NATUURONDERWIJS:

DOMEIN MATERIALEN EN VERSCHIJNSELEN:

- de leerlingen weten dat de aarde deel uitmaakt van ons zonnestelsel en met andere planeten een baan beschrijft rond de zon. Ze kunnen met behulp van deze informatie enkele natuurverschijnselen verklaren, waaronder in elk geval; het dag-/ nachtritme en het wisselen van de seizoenen.

LET OP:

Deze les kan het beste worden uitgevoerd na de les over schaduwen.

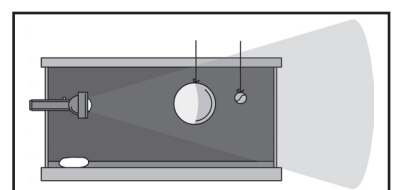
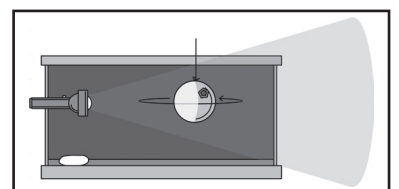
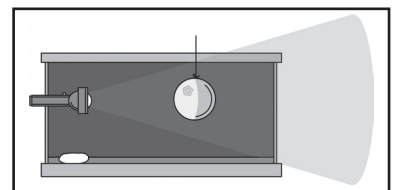
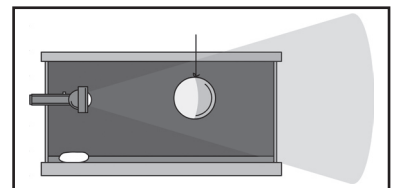
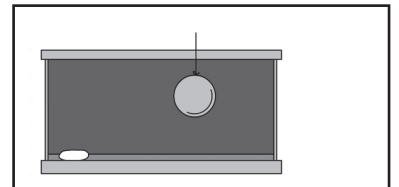
INTRODUCTIE

Als je naar school gaat, is het meestal licht. En als je naar bed gaat, is het meestal donker. Maar hoe kan dat nou eigenlijk. Doet iemand soms het licht aan en uit? Bespreek met de leerlingen waarom zij denken dat dit zo is.

ILLUSTRATIE

Neem de felle lamp en zeg dat dit de zon is. De zon schijnt altijd en kan niet aan en uit zoals een lamp. Dus zo wordt het niet donker. Maar hoe dan wel? De zon komt 's ochtends op en gaat 's avonds onder. Laat een kind een bal vasthouden of hang een bal of ballon aan een touwtje aan het plafond. Schijn nu met de lamp op de bal. Is de bal nu overal verlicht. Of zijn er ook donkere stukken op de bal te zien? Waar het nu donker is, is het daar nu dag of nacht. Plak een sticker op de bal en vertel dat wij dat zijn. Is het bij ons nu donker of licht? Laat de bal langzaam rondjes draaien. Vraag af en toe of het bij ons nu donker of licht is, dag of nacht.

Vertel nu dat als de aarde een heel rondje gedraaid heeft, er een hele dag voorbij is gegaan. Draai de bal een rondje en zeg 'maandag'. Laat de leerlingen meedoen met het opzeggen van de dagen van de week bij elke draai van de bal.

DAG EN NACHT

PAGINA 2

DIFFERENTIATIE

Als de kinderen dit makkelijk op pikken, is het misschien leuk om een tweede bal erbij te pakken die de maan uitbeeldt. De maan is soms groot en soms klein of een sikkeltje. Hoe kan dat nou?

Zorg dat de bal die de maan uitbeeldt met het zwart vel papier als achtergrond wordt vastgehouden. Het bord is donker van kleur, net als het heelal. Leg uit dat het deel in schaduw niet te zien is, mede doordat de achtergrond – het heelal – ook zwart is. De bal die de aarde uitbeeldt moet zich tussen de zon en de maan bevinden. Laat de zon schijnen op de aarde zodat een deel van het licht op de maan valt. Leg uit dat de aarde soms in de weg staat en dat je daarom niet de hele maan ziet. Het gedeelte waar het donker is, zie je niet omdat het schaduw is. Soms als je heel goed kijkt naar de schaduwkant van de maan, zie je toch een beetje de hele maan.

TIPS

- In plaats van een bal is het handig om piepschuimen ballen te nemen met een saté-stokje erdoor heen. Dit maakt het makkelijk om de bal om zijn as te laten draaien.
- Een goede en duidelijke illustratie is te vinden op de website van School TV: beeldbank.schooltv.nl.

WAT IS ER HOGGER?

DOEL VORM

Ruimtelijk inzicht trainen /begrippentaal oefenen
Kringgesprek met activiteiten (evt. voorlezen *Wat is er hoger?* van Mick Manning, uitgeverij Ploegsma 2002. Zeer leuk en geschikt boek!!)

INHOUD

Voor de jongere kinderen komen de begrippen hoog/hoger en laag/lager aan bod. Voor de oudere kinderen zijn de termen die met ruimtevaart te maken hebben interessant: raket, sterren, maan, heelal.

KERNDOELEN

TAAL:

- de leerlingen verwerven kennis en inzicht omtrent betekenis, gebruik en vorm van taal;
- de leerlingen kunnen met voorbeelden aangeven dat een taal of taalvariant op verschillende manieren gebruikt kan worden.

REKENEN:

- de leerlingen verwerven basisvaardigheden, begrijpen eenvoudige wiskundetaal en passen dit toe in praktische situaties;
- de leerlingen beschikken over eenvoudige noties en begrippen, waarmee zij ruimte meetkundig kunnen ordenen en beschrijven.

VOORBEREIDING

Zorg voor een stoeltje en een tafeltje of andere verhogingen waar kinderen veilig op kunnen klimmen en staan. De les is ook zeer geschikt om in de gymzaal of op het schoolplein uit te voeren.

UITWERKING

Pak een paar kleine spullen uit de klas of laat de kinderen iets pakken. Hier kunt u ook een spelletje van maken door te zeggen 'pak jij iets wat begint met een 'p'. Als er een aantal dingen liggen, moet een leerling de voorwerpen op hoogte neer te leggen.

Als de voorwerpen gesorteerd zijn, laat u er nieuwe dingen bij halen. Wijs dingen aan in de klas. Breidt het uit naar steeds hogere dingen, zoals het klimrek, huizen, flats, wolken, vliegtuigen, zon, sterren. Laat kinderen op verschillende hoogtes staan en stel de vraag wat is er hoger. Dit zou u in de gymzaal kunnen doen. Maak er ook een raadspelletje van. Wat is er hoger, een stoel of een tafel.

Uiteindelijk komt de vraag: Wat is er nu het hoogste? Het antwoord is natuurlijk lastig voor jonge kinderen. Het heelal is zover wij weten oneindig en het hoogste kunnen we niet zien! Leg uit dat het hoogste wat we kunnen zien de sterren zijn.

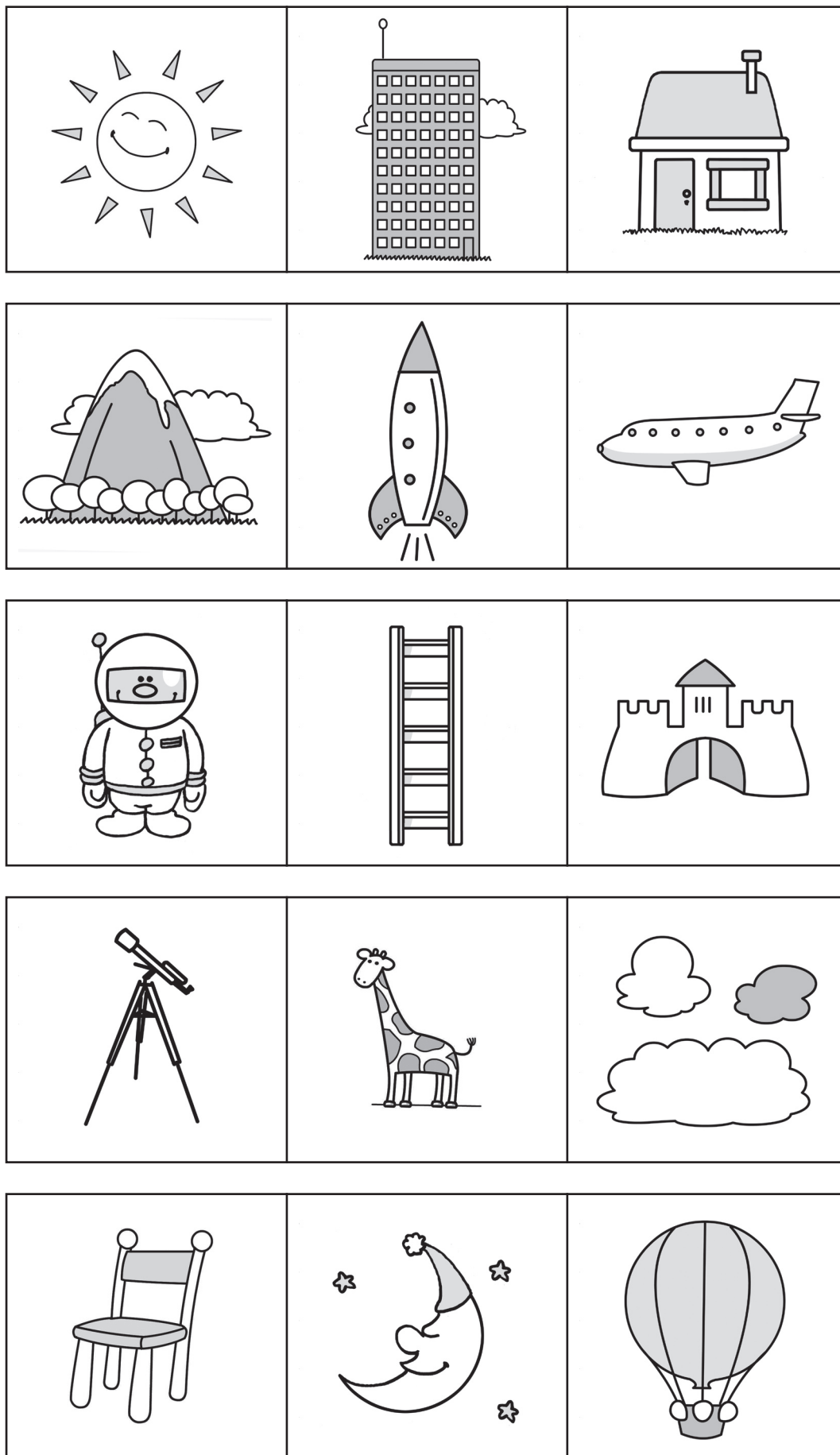
TIPS

Ter illustratie van het geheel kunt u op een bord of een vel papier een tekening maken. Het laagste is dan de aarde met daarop wat huizen en flats getekend, daartussen vliegen wat vliegtuigen, dan b.v. satelieten, de maan en het hoogste zijn dan de sterren.

Als u het boek *Wat is er hoger?* van Mick Manning voorleest, komt u achterin het boek zo'n overzichtsplaat tegen, die voor kinderen duidelijk maakt hoe het heelal in elkaar steekt. Het boek neemt de kinderen stapje voor stapje mee van hun eigen wereld via een trap en een vliegtuig steeds hoger de ruimte in. Doordat de stapjes klein zijn wordt het duidelijk dat de ruimte het hoogst is, en dat wij op de aarde in een groter geheel zitten. Ter afsluiting is het maken van het werkblad een optie.

WAT IS ER HOGER?

WERKBLAD

**DOELEN
VORM**

Bewegen op muziek, samenwerken, luisteren.
De dans is een uitbeelding van de diverse fasen van de maan.

MUZIEK

U bent vrij om zelf een muziekje uit te zoeken. Wij raden u aan om een rustgevend en mysterieus muziekje te kiezen. Denk bijvoorbeeld aan *Claire de Lune* van Claude Debussy.

KERNDOELEN**BEWEGING:**

- De leerlingen kunnen ervaringen, gevoelens, situaties en gebeurtenissen met elkaar in beweging en dans weergeven.
- De leerlingen kunnen vertellen over de wijze waarop ze dansen uitvoeren

VOORBEREIDING

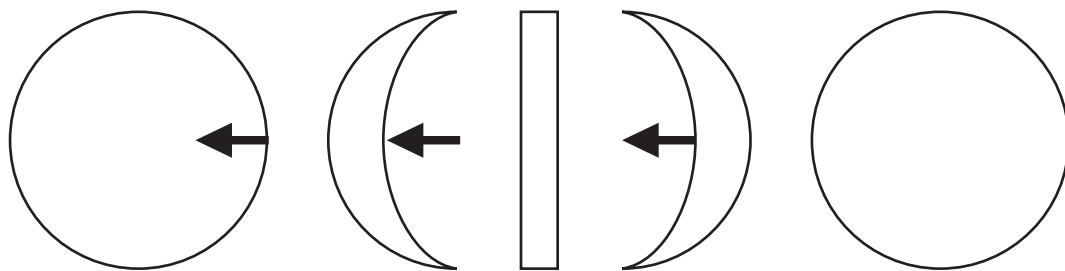
Zoek een stukje muziek uit dat rustig en melodieus is.

TIP

Voer de dans eerst zonder muziek uit.

WERKWIJZE

De leerlingen starten in een frontkring en houden elkaars handen vast. In een door u aangegeven tempo (of op de maat van de muziek) gaat één helft van de kring lopen in de richting van de kinderen die tegenover hen staan. Probeer uit hoeveel stappen dit is, dan is de maat straks beter te vinden. Als de leerlingen met hun neuzen bijna tegen elkaar staan, laat u ze twee bijna rechte rijen maken en zakken ze op hun knieën: de maan is nu weg. Het is donker op wat sterren na. Laat de kinderen weer opstaan. Nu lopen de kinderen die net bleven staan op de maat achteruit weg van de andere kinderen. Tot dat het weer een mooie kring is. Nu is het weer volle maan.

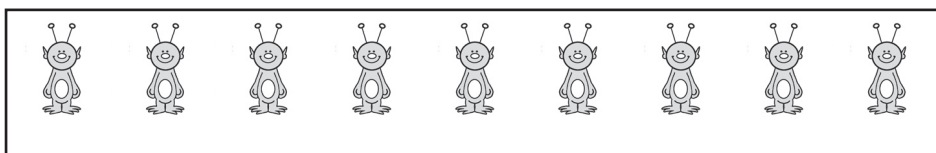
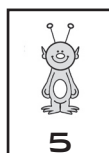
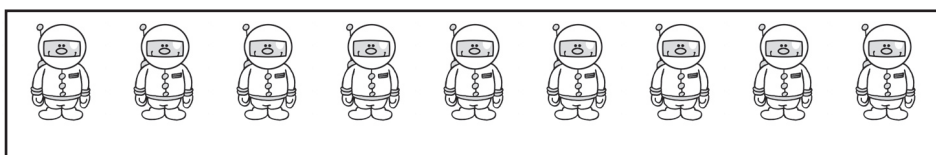
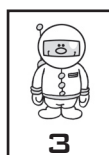
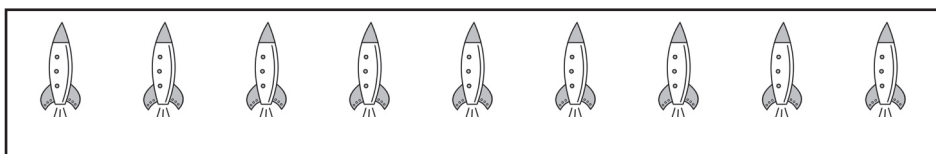
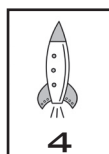
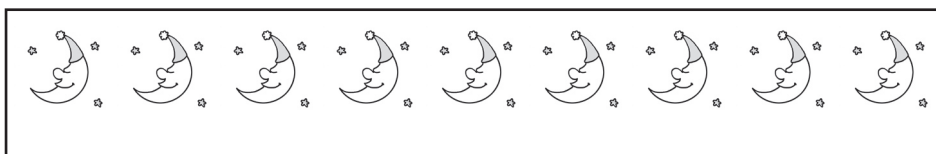
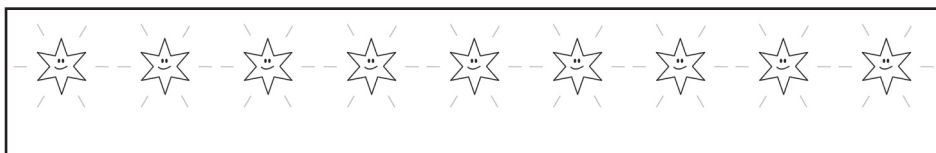

1: startpositie 2: bijna bij elkaar 3: recht 4: weglopen 5: volle maan

Wanneer dit een paar keer gedaan is, zou u de kinderen het niet lopend maar bijv. huppend of kruipend of op de tenen lopend als echte ballerina's.

TELWERKBLAD GROEP 1-2

PAGINA 1

TELWERKBLAD GROEP 2-3

PAGINA 1

